

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Кафедра видавничої справи, редагування та теорії інформації

О. О. Погрібна

**ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА
БЕЗПЕКА**
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ

Черкаси
Видавець Чабаненко Ю. А.
2009

УДК 070.1.
П-74

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського
національного університету імені Богдана Хмельницького
(Протокол №9 від 4 грудня 2007 року)

Рецензенти:

М. С. Тимошик,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
видавничої справи та редагування Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Л. В. Завгородня,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи,
редагування та теорії інформації Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

Погрібна О. О.

П-74 Інформаційна політика та безпека : Методичні рекомендації до вивчення
дисципліни / О. О. Погрібна. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А.,
2009. – 44 с.

ISBN 978-966-493-079-6.

Курс призначений для ознайомлення студентів з особливостями формування державної інформаційної політики та пов'язаних із цим питань охорони інформаційного простору України як чинника національної безпеки. Проходження цього курсу без сумніву підвищить культурно-освітній рівень студентів та позитивно вплине на їхній загальний рівень професіоналізму. Курс невід'ємно пов'язаний із сучасними реаліями й має стійкий зв'язок із такими суміжними науками як історія, політологія, соціологія, теорія масової інформації тощо. Вивчення курсу сприятиме підвищенню загального рівня знань студентів та буде корисним для майбутніх спеціалістів видавничої справи та журналістики.

УДК 070.1.

ISBN 978-966-493-079-6

© Погрібна О. О., 2009

© Макуха М., дизайн обкладинки, 2009

Зміст

1. Мета й завдання дисципліни, її місце у навчальному процесі
  - 1.1. Мета викладання дисципліни
  - 1.2. Завдання вивчення дисципліни. Знання та вміння студентів
  - 1.3. Міждисциплінарні зв'язки
  - 1.4. Форми контролю знань і критерії оцінювання з курсу
2. Структура та зміст дисципліни
  - 2.1. Тематика та зміст лекцій
  - 2.2. Тематика та зміст практичних (семінарських) занять
  - 2.3. Самостійна робота студентів
    - 2.3.1. Мета й завдання самостійної роботи студентів
    - 2.3.2. Форми організації самостійної роботи
    - 2.3.3. Перелік питань для самостійної роботи
    - 2.3.4. Індивідуальні завдання (тематика курсових робіт)
3. Питання на колоквіуми
4. Питання на залік
5. Термінологічний мінімум
6. Навчально-методичні матеріали з дисципліни
  - 6.1. Список рекомендованої літератури
  - 6.2. Перелік наочних та інших посібників, методичних вказівок і методичних матеріалів до технічних засобів навчання

1. Мета й завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі

1.1. Мета викладання дисципліни

Інформаційні системи все більше ускладнюються, взаємозалежність між різноманітними компонентами вже не завжди очевидна, та інформаційна безпека й політика набувають таким чином все більш глобального характеру, виходячи в більшості випадків на перший план.

XXI ст. перед суспільством із погляду безпеки поставило цілу низку нових проблем. Процеси глобалізації дуже гостро дали про себе знати й, окрім позитивних елементів, виникли серйозні негативні явища, до яких світова спільнота виявилася не готовою. Виклики, пов'язані з глобалізацією, завдали колосальних збитків майже всім країнам.

Явища глобалізаційного характеру в інформаційній та телекомунікаційній сферах дуже гостро поставили питання про охорону національної самоідентичності, оскільки в цьому аспекті є величезна загроза. Виходячи з правового аналізу інформаційного законодавства України, інформаційна безпека виступає одним із багатьох його провідних багатоаспектних чинників (об'єктом правовідносин).

Дисципліна “Інформаційна політика та безпека” підготовлена для студентів, які навчаються за спеціальностями “Журналістика”, “Видавнича справа та редагування”.

Курс передбачає вивчення студентами особливостей формування державної інформаційної політики та пов'язаних із цим питань охорони інформаційного простору України як чинника національної безпеки.

1.2. Завдання вивчення дисципліни. Знання та вміння студентів

Завдання вивчення дисципліни:

- ознайомити студентів із визначенням та класифікацією національної безпеки;
- визначити поняття інформаційної безпеки як одного з видів національної безпеки;
- розглянути основні типи інформаційних загроз;

- окреслити основні модифікації інформаційних потоків (знищення інформації, зашумлення каналів великим обсягом побічної інформації, нав'язування інформації, дезінформування тощо);
- визначити роль держави як об'єкта забезпечення інформаційної безпеки;
- проаналізувати проблеми України, пов'язані з захистом українського національного інформаційного ринку (процеси глобалізації та інформаційна експансія з боку Росії);
- ознайомити студентів із законодавчо-нормативною базою забезпечення захисту інформації.

У процесі вивчення спецкурсу студенти повинні оволодіти певною системою знань, умінь та навичок, а саме:

- знати визначення основних понять курсу (інформаційна політика, інформаційний простір, національні інтереси, національна безпека, інформаційна безпека, інформаційні загрози, захист інформації тощо);
- розрізняти види національної безпеки;
- уміти аналізувати найтипівіші форми інформаційної експансії в Україну та орієнтуватися в способах протидії інформаційному вторгненню;
- знати основні напрями забезпечення інформаційної безпеки та способи застосування цих напрямів на практиці;
- знати законодавчі акти в галузі захисту інформації, орієнтуватися в роботі правоохоронних органів та судової системи в галузі захисту інформації.

Доповідь за обраною темою підвищує рейтинг, дає можливість збільшити загальну кількість балів.

1.3. Міждисциплінарні зв'язки

- історія;
- політологія;
- соціолгія;
- правознавство;
- теорія масової інформації та ін.

1.4. Форми контролю знань і критерії оцінювання з курсу

Контроль та оцінювання теоретичних знань та практичних навичок студентів протягом навчального семестру відбувається за результатами усних відповідей на практичних заняттях, складанні підсумкового колоквиуму, а також у процесі контролю поточної самостійної роботи.

Робоча програма курсу передбачає застосування таких форм поетапного контролю знань (кожен вид роботи оцінюється за відповідними критеріями в балах):

1) вхідний контроль – написання самостійної роботи (визначення основних категорій, що вивчалися на першому-четвертому курсі та що необхідні для засвоєння курсу “Інформаційна політика та безпека”);

2) поточний контроль – виконання студентами навчальної програми з курсу як в аудиторії, так і позааудиторно:

- відвідування лекційних занять;
- робота на семінарах;
- опрацювання питань самостійної роботи;
- виконання індивідуальних завдань (написання реферату або підготовка доповіді);

3) підсумковий (вихідний) контроль:

- звіт про виконання індивідуальних завдань;
- складання підсумкового колоквиуму;
- підрахунок загальної кількості балів (загальна оцінка з дисципліни (100%) включає сукупний результат поточної роботи студента протягом семестру).

№	Вид роботи студента	Кіль-ть видів роботи	Бали за 1 вид роботи	Бали за всі види робіт
1.	Робота на семінарських заняттях	5	3 – 5	15 – 25
2.	Складання колоквиуму	2	3 – 5	6 – 10
3.	Опрацювання завдань самостійної роботи	1	3 – 5	3 – 5
4.	Написання реферату або підготовка доповіді	1	13 – 25	13 – 25
5.	Ведення словника, знання термінологічного мінімуму	1	6 – 10	6 – 10

№	Вид роботи студента	Кіль-ть видів роботи	Бали за 1 вид роботи	Бали за всі види робіт
6.	Написання модульної контрольної роботи (якщо студент набрав від 60 балів і більше, й цей результат його задовольняє, він може не писати модульну контрольну роботу)	1	15 – 25	15 – 25
	Всього балів			60 – 100

Таблиця відповідності шкали оцінювання ECTS із національною системою оцінювання в Україні та КНТЕУ

За шкалою ECTS	За нац. системою	За системою ун-ту	Визначення
A	5	90 – 100	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
B	4	82 – 89	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками
C		75 – 81	Добре – в цілому правильна робота, але з певною кількістю помилок
D	3	68 – 74	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків
E		60 – 67	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії
FX	2	35 – 59	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти
F		0 – 34	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота (обов'язковий повторний курс)

2.2. Тематика та зміст лекцій

Змістовий модуль 1 Поняття інформаційної безпеки та інформаційної політики

Лекція № 1

(2 год.)

Тема 1.1. Основи національної безпеки держави

Логіка викладу

1. Основні поняття національної безпеки:
  - 1.1. Визначення національної безпеки.
  - 1.2. Основні категорії теорії національної безпеки.
  - 1.3. Фактори та засоби забезпечення національної безпеки.
2. Характеристика основних видів національної безпеки:
  - 2.1. Рівні національної безпеки.
  - 2.2. Види національної безпеки.
3. Система забезпечення національної безпеки в Україні:
  - 3.1. Визначення системи забезпечення національної безпеки.
  - 3.2. Функції системи забезпечення національної безпеки.
  - 3.3. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Рекомендована література

1. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
2. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
3. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
4. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Лекція № 2

(2 год.)

Тема 1.2. Основні положення інформаційної безпеки

Логіка викладу

1. Поняття інформаційної безпеки:
  - 1.1. Визначення інформаційної безпеки.
  - 1.2. Життєво важливі інтереси особистості, суспільства та держави в інформаційній сфері.
  - 1.3. Об'єкти та суб'єкти інформаційної безпеки.
  - 1.4. Види інформаційної безпеки.
  - 1.5. Концепція інформаційної безпеки держави.
2. Загрози інформаційній безпеці:
  - 2.1. Дестабілізуючі фактори інформаційної безпеки.
  - 2.2. Класифікація загроз інформаційній безпеці.
  - 2.3. Джерела загроз інформаційній безпеці.
3. Методи і засоби забезпечення інформаційної безпеки:
  - 3.1. Основні принципи забезпечення інформаційної безпеки.
  - 3.2. Система забезпечення інформаційної безпеки держави.
  - 3.3. Основні форми і способи забезпечення інформаційної безпеки держави.

Рекомендована література

1. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
2. Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999.
3. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
4. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
5. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Лекція № 3

(2 год.)

Тема 1.3. Основні поняття інформаційного протиборства

Логіка викладу

1. Визначення поняття “інформаційне протиборство”.
2. Інформаційна війна.
3. Інформаційний тероризм.
4. Інформаційна злочинність.
5. Інформаційне протиборство як форма забезпечення інформаційної безпеки.

Рекомендована література

1. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
2. Потятиник Б. Патогенний текст / Б. Потятиник, М. Лозинський. – Львів : Місіонер, 1996. – 296 с.
3. Почепцов Г. Информация & дезинформация / Почепцов Г. – К. : Ника-центр, Эльга, 2001. – 256 с.
4. Почепцов Г. Как ведутся тайные войны: Психологические операции в современном мире / Почепцов Г. – Х. : Консум, 2000. – 200 с.
5. Почепцов Г. Теорія комунікації / Почепцов Г. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 1999. – 308 с.
6. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Лекція № 4

(2 год.)

Тема 1.4. Основи державної інформаційної політики

Логіка викладу

1. Основні положення державної інформаційної політики:
  - 1.1. Визначення державної інформаційної політики.
  - 1.2. Поняття про програму входження держави в інформаційне суспільство.
2. Основні напрями національної інформаційної політики:
  - 2.1. Основні напрями національної інформаційної політики у сфері суспільних відносин.
  - 2.1. Основні напрями національної інформаційної політики в економічній сфері.
  - 2.1. Основні напрями національної інформаційної політики в організаційній сфері.
3. Державна політика забезпечення інформаційної безпеки:
  - 3.1. Основні поняття політики забезпечення інформаційної безпеки держави.
  - 3.2. Основні загрози інформаційній безпеці держави.
  - 3.3. Організаційний напрям протидії загрозам у сфері інформаційної безпеки.
  - 3.3. Захист прав і свобод людини та громадянина.
  - 3.5. Розвиток матеріально-технічної бази системи інформаційної безпеки особи, держави та суспільства.
  - 3.6. Науково-практична робота щодо забезпечення інформаційної безпеки.
  - 3.7. Удосконалення нормативно-правової бази забезпечення загальнодержавної системи інформаційної безпеки.

Рекомендована література

1. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
2. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
3. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Змістовий модуль 2

Інформаційна політика та інформаційна безпека в Україні

Лекція № 5

(2 год.)

Тема 2.1. Інформаційна безпека України

Логіка викладу

1. Національні інтереси України в інформаційній сфері та шляхи їхнього забезпечення.
2. Загрози інформаційній безпеці України.
3. Джерела загроз інформаційній безпеці України.
4. Стан інформаційної безпеки України.
5. Завдання і забезпечення інформаційної безпеки України.

Рекомендована література

1. Гриценко О. Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, В. Шкляр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. – 304 с.
2. Дубас О. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті / Дубас О. – К. : Генеза, 2004. – 208 с.
3. Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в українській державі / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 2001. – 112 с.
4. Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с.
5. Лизанчук В. Завжди пам’ятай: Ти – Українець! / Лизанчук В. – [2-е вид.]. – Львів : Мальва, 2001. – 680 с.
6. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
7. Україна: інформація і свобода слова: збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців / [упоряд. А. М. Задворний]. – К. : Молодь, 1997. – 832 с.
8. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Лекція № 6

(2 год.)

Тема 2.2. Методи та заходи забезпечення інформаційної безпеки України

(1 год.)

Логіка викладу

1. Загальні методи забезпечення інформаційної безпеки України.
2. Особливості забезпечення інформаційної безпеки України в різних сферах суспільного життя:
  - 2.1. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
  - 2.2. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
  - 2.3. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері зовнішньої політики.
  - 2.4. Забезпечення інформаційної безпеки України в галузі науки та техніки.
  - 2.5. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері духовного життя.
  - 2.6. Забезпечення інформаційної безпеки України в загальнодержавних інформаційних і телекомунікаційних системах.
  - 2.7. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері оборони.
  - 2.8. Забезпечення інформаційної безпеки України в правоохоронній і судовій сферах.
  - 2.9. Забезпечення інформаційної безпеки України в умовах надзвичайних ситуацій.
3. Міжнародне співробітництво України в галузі забезпечення інформаційної безпеки.

Тема 2.3. Система та політика забезпечення інформаційної безпеки України

(1 год.)

Логіка викладу

1. Основні функції системи забезпечення інформаційної безпеки України.
2. Основні елементи організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки України.
3. Основні положення політики забезпечення інформаційної безпеки України.
4. Першочергові заходи щодо реалізації політики забезпечення інформаційної безпеки України.

Рекомендована література

1. Гриценко О. Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, В. Шкляр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. – 304 с.
2. Дубас О. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті / Дубас О. – К. : Генеза, 2004. – 208 с.
3. Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в українській державі / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 2001. – 112 с.
4. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
5. Карпенко В. Як повернути Манкурту пам’ять / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 1997. – 432 с.
6. Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с.
7. Лизанчук В. Завжди пам’ятай: Ти – Українець! / Лизанчук В. – [2-е вид.]. – Львів : Мальва, 2001. – 680 с.
8. Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999.
9. Україна: інформація і свобода слова: збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців / [упоряд. А. М. Задворний]. – К. : Молодь, 1997. – 832 с.
10. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богущ. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

2.3. Тематика та зміст практичних (семінарських) занять

Змістовий модуль 1 Поняття інформаційної безпеки та інформаційної політики

Семінарське заняття № 1 Тема 1.1. Основи національної безпеки держави

Термінологічний мінімум: безпека, національна безпека, нація, життєво важливі інтереси, особистість, суспільство, держава, національні інтереси, теорія національної безпеки, концепція, загроза, безпека особистості, безпека суспільства, безпека держави, система забезпечення національної безпеки.

Зміст семінарського заняття

1. Основні поняття національної безпеки:
  - 1.1. Визначення національної безпеки.
  - 1.2. Основні категорії теорії національної безпеки.
  - 1.3. Фактори та засоби забезпечення національної безпеки.
2. Характеристика основних видів національної безпеки:
  - 2.1. Рівні національної безпеки.
  - 2.2. Види національної безпеки.
3. Система забезпечення національної безпеки в Україні.
  - 3.1. Визначення системи забезпечення національної безпеки.
  - 3.2. Функції системи забезпечення національної безпеки.
  - 3.3. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Завдання для обов'язкового виконання

Матеріали лекції доповнити за посібником Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с. Законспектувати параграфи:

- історія формування категорії „національна безпека”. – С. 8 – 16;
- правове регулювання питань національної безпеки. – С. 16 – 31;
- національна безпека та національні інтереси. – С. 31 – 39.

Рекомендована література

1. Карпенко В. Основи професіональної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
2. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
3. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
4. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
5. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Семінарське заняття № 2

Тема 1.2. Основні положення інформаційної безпеки

Термінологічний мінімум: інформаційна безпека, інформаційне середовище, національний інформаційний простір, поінформованість особистості, інформаційна безпека особистості, інформаційна безпека держави (суспільства), концепція інформаційної безпеки держави, дестабілізуючі фактори, міждержавні дестабілізуючі фактори, загрози інформаційній безпеці, інформаційна зброя, забезпечення інформаційної безпеки, державна система забезпечення інформаційної безпеки держави, інформаційний патронат, інформаційне забезпечення інформаційної безпеки, інформаційний захист, інформаційна кооперація, інформаційна могутність, інформаційний потенціал.

Зміст семінарського заняття

1. Поняття інформаційної безпеки:
  - 1.1. Визначення інформаційної безпеки.
  - 1.2. Життєво важливі інтереси особистості, суспільства та держави в інформаційній сфері.
  - 1.3. Об'єкти та суб'єкти інформаційної безпеки.
  - 1.4. Види інформаційної безпеки.
  - 1.5. Концепція інформаційної безпеки держави.
2. Загрози інформаційній безпеці:
  - 2.1. Дестабілізуючі фактори інформаційної безпеки.
  - 2.2. Класифікація загроз інформаційній безпеці.
  - 2.3. Джерела загроз інформаційній безпеці.
3. Методи й засоби забезпечення інформаційної безпеки:
  - 3.1. Основні принципи забезпечення інформаційної безпеки.
  - 3.2. Система забезпечення інформаційної безпеки держави.
  - 3.3. Основні форми і способи забезпечення інформаційної безпеки держави.
4. Країни Європи в світовому інформаційному просторі і системи інформаційної безпеки:
  - 4.1. Конфігурація світового інформаційного простору і місце країн Європи в ньому.
  - 4.2. Системи інформаційної безпеки в країнах Європи (Великобританія, Німеччина, Росія).

Завдання для обов'язкового виконання

1. Перше питання доповнити за такими джерелами:

- Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с. (С. 46 – 47);
- Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с. (С. 219 – 220).

2. До другого питання. Основні типи інформаційних загроз виписати з таких джерел:

- Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999. (С. 4 – 7);
- 10. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с. (С. 34).

3. Третє питання доповнити за такими джерелами:

- Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999. (С. 10 – 24) /Напрями забезпечення інформаційної безпеки/;
- Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с. (С. 217) /Напрями інформаційної безпеки/.

4. Четверте питання опрацювати самостійно за посібником Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999. /крім України/ (С. 25 – 33). Звернути особливу увагу на критерії, що характеризують такі поняття як інформаційна могутність та інформаційний потенціал (С. 27).

5. Накреслити самостійно схеми на основі матеріалів лекції та опрацьованих самостійно джерел:

- 1) основні типи інформаційних загроз;
- 2) напрями забезпечення інформаційної безпеки.

Рекомендована література

1. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
2. Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999.
3. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
4. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Семінарське заняття № 3

Тема 1.3. Основні поняття інформаційного протиборства

Термінологічний мінімум: інформаційне протиборство, інформаційна сфера, інформаційна війна, інформаційна перевага, концепція інформаційної війни, тероризм, інформаційні злочини, пасивне забезпечення інформаційної безпеки, активне забезпечення інформаційної безпеки.

Зміст семінарського заняття

1. Визначення поняття “інформаційне протиборство”.
2. Інформаційна війна.
3. Інформаційний тероризм.
4. Інформаційна злочинність.
5. Інформаційне протиборство як форма забезпечення інформаційної безпеки.

Завдання для обов’язкового виконання

Підготувати доповіді на такі теми:

1. Основні поняття інформаційної війни: історія і сучасність.
2. Основні поняття та форми психологічної війни.
3. Дезінформування як особливий прийом психологічної війни.
4. Патогенний текст як загроза інформаційно-психологічній безпеці.

Рекомендована література

1. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
2. Потятиник Б. Патогенний текст / Б. Потятиник, М. Лозинський. – Львів : Місіонер, 1996. – 296 с.
3. Почепцов Г. Информация & дезинформация / Почепцов Г. – К. : Ника-центр, Эльга, 2001. – 256 с.
4. Почепцов Г. Как ведутся тайные войны: Психологические операции в современном мире / Почепцов Г. – Х. : Консум, 2000. – 200 с.
5. Почепцов Г. Теорія комунікації / Почепцов Г. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 1999. – 308 с.

Змістовий модуль 2

Інформаційна політика та інформаційна безпека в Україні

Семінарське заняття № 4, 5 (4 год.)

Тема 2.1. Інформаційна безпека України (2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Національні інтереси України в інформаційній сфері та шляхи їхнього забезпечення.
2. Загрози інформаційній безпеці України.
3. Джерела загроз інформаційній безпеці України.
4. Стан інформаційної безпеки України.
5. Завдання і забезпечення інформаційної безпеки України.

Тема 2.2. Методи та заходи забезпечення інформаційної безпеки України (1 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Загальні методи забезпечення інформаційної безпеки України.
2. Особливості забезпечення інформаційної безпеки України в різних сферах суспільного життя:
  - 2.1. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
  - 2.2. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
  - 2.3. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері зовнішньої політики.
  - 2.4. Забезпечення інформаційної безпеки України в галузі науки та техніки.
  - 2.5. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері духовного життя.
  - 2.6. Забезпечення інформаційної безпеки України в загальнодержавних інформаційних і телекомунікаційних системах.
  - 2.7. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері оборони.

- 2.8. Забезпечення інформаційної безпеки України у правоохоронній і судовій сферах.
- 2.9. Забезпечення інформаційної безпеки України в умовах надзвичайних ситуацій.
3. Міжнародне співробітництво України в галузі забезпечення інформаційної безпеки.

Тема 2.3. Система та політика забезпечення інформаційної безпеки України

(1 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Основні функції системи забезпечення інформаційної безпеки України.
2. Основні елементи організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки України.
3. Основні положення політики забезпечення інформаційної безпеки України.
4. Першочергові заходи щодо реалізації політики забезпечення інформаційної безпеки України.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Із посібника Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с. вписати:
  - взаємодія категорій інформація та державна політика (С. 246 – 250);
  - основні напрями державної інформаційної політики (С. 250 – 254);
  - захист національного інформаційного простору (С. 255 – 262).
2. Із підручника Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с. вписати найтипівіші форми російської інформаційної експансії в Україну (С. 156 – 161).
3. Проаналізувати “Програму дій...” (Круглий стіл “Український книжковий ринок та стратегія державної політики” – Форум видавців у Львові, 2005).

Рекомендована література

1. Гриценко О. Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, В. Шкляр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. – 304 с.

2. Дубас О. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті / Дубас О. – К. : Генеза, 2004. – 208 с.
3. Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в українській державі / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 2001. – 112 с.
4. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
5. Карпенко В. Як повернути Манкурту пам’ять / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 1997. – 432 с.
6. Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с.
7. Лизанчук В. Завжди пам’ятай: Ти – Українець! / Лизанчук В. – [2-е вид.]. – Львів : Мальва, 2001. – 680 с.
8. Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999.
9. Україна: інформація і свобода слова: збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців / [упоряд. А. М. Задворний]. – К. : Молодь, 1997. – 832 с.
10. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богущ. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

2.4. Самостійна робота студентів

2.4.1. Мета й завдання самостійної роботи студентів

- а) закріплення у студентів умінь і навичок роботи з науковою літературою (конспектування, виписування тез, загальне ознайомлення тощо);
- б) закріплення у студентів володіння методикою укладання словника, креслення схем і таблиць;
- в) краще усвідомлення та запам'ятовування матеріалу під час виконання завдань для самостійної роботи;
- г) систематизування знань під час укладання словника.

2.4.2. Форми організації самостійної роботи

1. Забезпечити студентів необхідними навчально-методичними матеріалами (підручниками й посібниками, фаховими виданнями, адресами в Інтернеті, текстами лекцій тощо).

2. Чітко визначити зміст і методи виконання завдань для самостійної роботи:

– подати чіткий список завдань для самостійного опрацювання відповідно до кожної теми;

– до кожного завдання обов'язково вказати джерело й конкретні сторінки, що потрібно опрацювати;

– зазначити методи виконання самостійної роботи для кожного конкретного завдання (конспектування, тези, виписки, загальне ознайомлення тощо);

– подати чіткий список термінів відповідно до кожної теми із зазначенням джерела, звідки можна виписати дефініцію даних понять.

3. Організувати системний контроль за виконанням студентами завдань для самостійного опрацювання.

3.1. Вхідний контроль: подати питання для повторення положень основних законів, які формують сучасне правове поле інформаційної діяльності.

3.2. Поточний контроль:

а) перевіряти виконання студентами індивідуальних завдань;

б) перевіряти виконання студентами завдань для самостійного опрацювання;

в) перевіряти ведення словника.

3.3. Підсумковий контроль: розробити питання для підсумкового колоквиуму, що проводиться наприкінці вивчення курсу.

2.4.3. Перелік питань для самостійної роботи

Змістовий модуль 1

Поняття інформаційної безпеки та інформаційної політики

Тема 1.1. Основи національної безпеки держави

Матеріали лекції доповнити за посібником Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с. Законспектувати параграфи:

- історія формування категорії „національна безпека”. – С. 8 – 16;
- правове регулювання питань національної безпеки. – С. 16 – 31;
- національна безпека та національні інтереси. – С. 31 – 39.

Термінологічний мінімум: безпека, національна безпека, нація, життєво важливі інтереси, особистість, суспільство, держава, національні інтереси, теорія національної безпеки, концепція, загроза, безпека особистості, безпека суспільства, безпека держави, система забезпечення національної безпеки.

Рекомендована література

1. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
2. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
3. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
4. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Тема 1.2. Основні положення інформаційної безпеки

1. Перше питання доповнити за такими джерелами:
  - Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. –

К. : Текст, 2004. – 136 с. (С. 46 – 47);

- Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с. (С. 219 – 220).

2. До другого питання. Основні типи інформаційних загроз виписати з таких джерел:

- Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999. (С. 4 – 7);
- 10. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с. (С. 34).

3. Третє питання доповнити за такими джерелами:

- Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999. (С. 10 – 24) /Напрями забезпечення інформаційної безпеки/;
- Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с. (С. 217) /Напрями інформаційної безпеки/.

4. Четверте питання опрацювати самостійно за посібником Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999. /крім України/ (С. 25 – 33). Звернути особливу увагу на критерії, що характеризують такі поняття як інформаційна могутність та інформаційний потенціал (С. 27).

5. Накреслити самостійно схеми на основі матеріалів лекції та опрацьованих самостійно джерел:

- 1) основні типи інформаційних загроз;
- 2) напрями забезпечення інформаційної безпеки.

Термінологічний мінімум: інформаційна безпека, інформаційне середовище, національний інформаційний простір, поінформованість особистості, інформаційна безпека особистості, інформаційна безпека держави (суспільства), концепція інформаційної безпеки держави, дестабілізуючі фактори, міждержавні дестабілізуючі фактори, загрози інформаційній безпеці, інформаційна зброя, забезпечення інформаційної безпеки, державна система забезпечення інформаційної безпеки держави, інформаційний патронат, інформаційне забезпечення інформаційної безпеки, інформаційний захист, інформаційна кооперація, інформаційна могутність, інформаційний потенціал.

Рекомендована література

1. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
2. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
3. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Грищенко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
4. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
5. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Тема 1.3. Основні поняття інформаційного протиборства

Підготувати доповіді на такі теми:

1. Основні поняття інформаційної війни: історія і сучасність.
2. Основні поняття та форми психологічної війни.
3. Дезінформування як особливий прийом психологічної війни.
4. Патогенний текст як загроза інформаційно-психологічній безпеці.

Термінологічний мінімум: інформаційне протиборство, інформаційна сфера, інформаційна війна, інформаційна перевага, концепція інформаційної війни, тероризм, інформаційні злочини, пасивне забезпечення інформаційної безпеки, активне забезпечення інформаційної безпеки.

Рекомендована література

1. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
2. Почепцов Г. Теорія комунікації / Почепцов Г. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 1999. – 308 с.
3. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

Змістовий модуль 2

Інформаційна політика та інформаційна безпека в Україні

Тема 2.1. Інформаційна безпека України

Із посібника Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с. вписати:

- взаємодія категорій інформація та державна політика (С. 246 – 250);
- основні напрями державної інформаційної політики (С. 250 – 254);
- захист національного інформаційного простору (С. 255 – 262).

Тема 2.2. Методи та заходи забезпечення інформаційної безпеки України

Із підручника Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с. вписати найтипівіші форми російської інформаційної експансії в Україну (С. 156 – 161).

Тема 2.3. Система та політика забезпечення інформаційної безпеки України

Проаналізувати “Програму дій...” (Круглий стіл “Український книжковий ринок та стратегія державної політики” – Форум видавців у Львові, 2005).

Рекомендована література

1. Гриценко О. Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, В. Шкляр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. – 304 с.
2. Дубас О. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті / Дубас О. – К. : Генеза, 2004. – 208 с.
3. Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в українській державі / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 2001. – 112 с.

4. Карпенко В. Основи професіональної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
5. Карпенко В. Як повернути Манкурту пам'ять / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 1997. – 432 с.
6. Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с.
7. Лизанчук В. Завжди пам'ятай: Ти – Українець! / Лизанчук В. – [2-е вид.]. – Львів : Мальва, 2001. – 680 с.
8. Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999.
9. Україна: інформація і свобода слова: збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців / [упоряд. А. М. Задворний]. – К. : Молодь, 1997. – 832 с.
10. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богущ. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

2.4.4. Індивідуальні завдання (тематика курсових робіт)

1. Інформаційна безпека як вид національної безпеки.
2. Загрози інформаційній безпеці.
3. Методи й засоби забезпечення інформаційної безпеки.
4. Країни Європи у світовому інформаційному просторі й системи інформаційної безпеки.
5. Патогенний текст як загроза інформаційно-психологічній безпеці.
6. Основні поняття інформаційної війни: історія і сучасність.
7. Основні поняття та форми психологічної війни.
8. Дезінформування як особливий прийом психологічної війни.
9. Державна політика забезпечення інформаційної безпеки.
10. Національні інтереси України в інформаційній сфері та шляхи їхнього забезпечення.
11. Система та політика забезпечення інформаційної безпеки України.
12. Інформаційний простір України як чинник національної безпеки.
13. Інформаційна експансія Росії в український інформаційний простір як загроза національній державності.
14. Український книжковий ринок та стратегія державної інформаційної політики.
15. Створення та розбудова мережі книгорозповсюдження та книжкової торгівлі.
16. Інформаційне забезпечення функціонування українського книжкового ринку засобами масової комунікації України.
17. Програма підтримки перекладів українських книжок іноземними мовами.
18. Видання перекладів іноземних книг українською мовою.
19. Участь українських видавців та авторів у міжнародних та національних книжкових ярмарках, форумах, виставках тощо.
20. Роль дитячої книги у формуванні національної самосвідомості.
21. Функціонування бібліотечної системи України.
22. Підготовка і видання підручників для початкової, середньої та вищої школи в Україні
23. Характеристика новин загальнонаціональних телеканалів.
24. Тема України в закордонних ЗМІ.
25. Українська книга в Німеччині.
26. Українська книга в Канаді.

3. Питання на колоквіуми

Колоквіум № 1

Поняття інформаційної безпеки та інформаційної політики

1. Визначення національної безпеки.
2. Основні категорії теорії національної безпеки.
3. Фактори та засоби забезпечення національної безпеки.
4. Рівні національної безпеки.
5. Види національної безпеки.
6. Визначення системи забезпечення національної безпеки.
7. Функції системи забезпечення національної безпеки.
8. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки.
9. Визначення інформаційної безпеки.
10. Життєво важливі інтереси особистості, суспільства та держави в інформаційній сфері.
11. Об'єкти та суб'єкти інформаційної безпеки.
12. Види інформаційної безпеки.
13. Концепція інформаційної безпеки держави.
14. Дестабілізуючі фактори інформаційної безпеки.
15. Класифікація загроз інформаційній безпеці.
16. Джерела загроз інформаційній безпеці.
17. Основні принципи забезпечення інформаційної безпеки.
18. Система забезпечення інформаційної безпеки держави.
19. Основні форми і способи забезпечення інформаційної безпеки держави.
20. Визначення поняття “інформаційне протиборство”.
21. Інформаційна війна.
22. Інформаційний тероризм.
23. Інформаційна злочинність.
24. Інформаційне протиборство як форма забезпечення інформаційної безпеки.
25. Визначення державної інформаційної політики.
26. Поняття про програму входження держави в інформаційне суспільство.

27. Основні напрями національної інформаційної політики у сфері суспільних відносин.
28. Основні напрями національної інформаційної політики в економічній сфері.
29. Основні напрями національної інформаційної політики в організаційній сфері.
30. Основні поняття політики забезпечення інформаційної безпеки держави.
31. Основні загрози інформаційній безпеці держави.
32. Організаційний напрям протидії загрозам у сфері інформаційної безпеки.
33. Захист прав і свобод людини та громадянина.
34. Розвиток матеріально-технічної бази системи інформаційної безпеки особи, держави та суспільства.
35. Науково-практична робота щодо забезпечення інформаційної безпеки.
36. Удосконалення нормативно-правової бази забезпечення загальнодержавної системи інформаційної безпеки.

Колоквіум № 2

Інформаційна політика та інформаційна безпека в Україні

1. Національні інтереси України в інформаційній сфері та шляхи їхнього забезпечення.
2. Загрози інформаційній безпеці України.
3. Джерела загроз інформаційній безпеці України.
4. Стан інформаційної безпеки України.
5. Завдання і забезпечення інформаційної безпеки України.
6. Загальні методи забезпечення інформаційної безпеки України.
7. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
8. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
9. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері зовнішньої політики.
10. Забезпечення інформаційної безпеки України в галузі науки та техніки.
11. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері духовного життя.
12. Забезпечення інформаційної безпеки України в загальнодержавних інформаційних і телекомунікаційних системах.
13. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері оборони.
14. Забезпечення інформаційної безпеки України в правоохоронній і судовій сферах.
15. Забезпечення інформаційної безпеки України в умовах надзвичайних ситуацій.
16. Міжнародне співробітництво України в галузі забезпечення інформаційної безпеки.
17. Основні функції системи забезпечення інформаційної безпеки України.
18. Основні елементи організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки України.
19. Основні положення політики забезпечення інформаційної безпеки України.
20. Першочергові заходи щодо реалізації політики забезпечення інформаційної безпеки України.

4. Питання на залік

1. Визначення національної безпеки.
2. Основні категорії теорії національної безпеки.
3. Фактори та засоби забезпечення національної безпеки.
4. Рівні національної безпеки.
5. Види національної безпеки.
6. Визначення системи забезпечення національної безпеки.
7. Функції системи забезпечення національної безпеки.
8. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки.
9. Визначення інформаційної безпеки.
10. Життєво важливі інтереси особистості, суспільства та держави в інформаційній сфері.
11. Об'єкти та суб'єкти інформаційної безпеки.
12. Види інформаційної безпеки.
13. Концепція інформаційної безпеки держави.
14. Дестабілізуючі фактори інформаційної безпеки.
15. Класифікація загроз інформаційній безпеці.
16. Джерела загроз інформаційній безпеці.
17. Основні принципи забезпечення інформаційної безпеки.
18. Система забезпечення інформаційної безпеки держави.
19. Основні форми і способи забезпечення інформаційної безпеки держави.
20. Визначення поняття “інформаційне протиборство”.
21. Інформаційна війна.
22. Інформаційний тероризм.
23. Інформаційна злочинність.
24. Інформаційне протиборство як форма забезпечення інформаційної безпеки.
25. Визначення державної інформаційної політики.
26. Поняття про програму входження держави в інформаційне суспільство.
27. Основні напрями національної інформаційної політики у сфері суспільних відносин.
28. Основні напрями національної інформаційної політики в економічній сфері.
29. Основні напрями національної інформаційної політики в організаційній сфері.

30. Основні поняття політики забезпечення інформаційної безпеки держави.
31. Основні загрози інформаційній безпеці держави.
32. Організаційний напрям протидії загрозам у сфері інформаційної безпеки.
33. Захист прав і свобод людини та громадянина.
34. Розвиток матеріально-технічної бази системи інформаційної безпеки особи, держави та суспільства.
35. Науково-практична робота щодо забезпечення інформаційної безпеки.
36. Вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення загальнодержавної системи інформаційної безпеки.
37. Національні інтереси України в інформаційній сфері та шляхи їхнього забезпечення.
38. Загрози інформаційній безпеці України.
39. Джерела загроз інформаційній безпеці України.
40. Стан інформаційної безпеки України.
41. Завдання і забезпечення інформаційної безпеки України.
42. Загальні методи забезпечення інформаційної безпеки України.
43. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
44. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері внутрішньої політики.
45. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері зовнішньої політики.
46. Забезпечення інформаційної безпеки України в галузі науки та техніки.
47. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері духовного життя.
48. Забезпечення інформаційної безпеки України в загальнодержавних інформаційних і телекомунікаційних системах.
49. Забезпечення інформаційної безпеки України у сфері оборони.
50. Забезпечення інформаційної безпеки України в правоохоронній і судовій сферах.
51. Забезпечення інформаційної безпеки України в умовах надзвичайних ситуацій.
52. Міжнародне співробітництво України в галузі забезпечення інформаційної безпеки.
53. Основні функції системи забезпечення інформаційної безпеки України.

54. Основні елементи організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки України.
55. Основні положення політики забезпечення інформаційної безпеки України.
56. Першочергові заходи щодо реалізації політики забезпечення інформаційної безпеки України.

5. Термінологічний мінімум

Активне забезпечення інформаційної безпеки спрямоване на завчасне виявлення та попередження загроз.

Безпека – стан, при якому кому-небудь, чому-небудь не загрожує небезпека будь-якого виду, існує захист від небезпеки.

Безпека держави – положення, при якому державі не загрожує небезпека. Досягається наявністю ефективного механізму управління і координації діяльності політичних сил та громадських груп, а також активних інститутів (органів) їхнього захисту.

Безпека особистості – положення, при якому особистості не загрожує небезпека. Безпека особистості полягає у формуванні комплексу правових і моральних норм, суспільних інститутів та організацій, що дозволили розвивати й реалізовувати соціально значущі здібності й потреби, не зазнаючи при цьому протидії держави й суспільства.

Безпека суспільства – наявність суспільних інститутів, норм, розвинених форм суспільної свідомості, які дозволяють реалізувати права та свободи всіх груп населення і протистояти діям, що ведуть до розколу суспільства (зокрема і з боку держави).

Держава – сукупність офіційних органів влади в цій чи іншій країні, основний заклад і спосіб політико-правової організації життя суспільства на чолі з одноособовим або колективним правителем, органами виконавчої та інших видів влади й вертикальною системою управління, за допомогою якої здійснюється влада, охороняється існуючий лад, забезпечується нормальне життя людей.

Державна система забезпечення інформаційної безпеки держави являє собою організаційне об'єднання державних органів, а також сил та засобів інформаційної безпеки, що виконують свої функції на основі закону під контролем і захистом судової влади. Державна система становить найважливішу ланку системи інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави в правовій державі.

Життєво важливі інтереси – сукупність потреб, задовольняння яких надійно забезпечує існування і можливості прогресивного розвитку особистості, суспільства й держави.

Дестабілізуючі фактори – явища та процеси природного й штучного походжень, що породжують інформаційні загрози.

Забезпечення інформаційної безпеки – сукупність заходів, призначених для досягнення стану захищеності потреб особистостей, суспільства й держави в інформації.

Загроза – можлива небезпека, тобто здатність заподіяти будь-яку шкоду, призвести до будь-якого нещастя.

Загрози інформаційній безпеці – 1. сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави в інформаційній сфері; 2. дія чи подія, що може призвести до руйнування, спотворення чи несанкціонованого власником чи володільцем доступу до інформаційних ресурсів.

Найбільшу загрозу інформаційній безпеці становить: можливість втрати, порушення цілісності або блокування інформації; відкриття конфіденційної інформації; несанкціоноване використання ресурсів; помилкове використання ресурсів; несанкціонований обмін інформацією; відмова від інформації; відмова від обслуговування.

Інтереси держави в інформаційній сфері полягають у:

- створенні умов для гармонічного розвитку інформаційної інфраструктури України;
- реалізації конституційних прав і свобод людини й громадянина в галузі одержання інформації й користування нею з метою забезпечення непорушності конституційного ладу, суверенітету й територіальної цілісності України, політичної, економічної та соціальної стабільності;
- забезпеченні законності та правопорядку, розвитку рівноправного й взаємовигідного міжнародного співробітництва.

Інтереси особистості в інформаційній сфері полягають у:

- реалізації конституційних прав особи й громадянина на доступ до інформації, а також на використання інформації в інтересах здійснення діяльності, яка не заборонена законом;
- у захисті інформації, що забезпечує особисту безпеку.

Інтереси суспільства в інформаційній сфері полягають у:

- забезпеченні інтересів особистості в цій сфері;
- зміцненні демократії;
- створенні правової соціальної держави;
- досягненні й підтримці суспільної злагоди;
- у духовному відновленні України.

Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, що забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави.

Під інформаційною безпекою варто розуміти єдність захисту наступних компонентів:

- системи виробництва інформаційних продуктів;
- системи доставки інформаційних продуктів до споживача;
- системи виробництва засобів виробництва інформаційних продуктів та їх доставки;
- системи виробництва інформаційних технологій;
- системи накопичення і збереження інформаційних продуктів;
- системи сервісного обслуговування елементів інформаційної інфраструктури;
- системи підготовки кадрів.

Інформаційна безпека держави (суспільства) характеризується мірою захищеності держави (суспільства) та стійкості основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи тощо) відносно небезпечних (дестабілізуючих, деструктивних, уражаючих державні інтереси тощо) інформаційних впливів, причому як з упровадження, так і добування інформації. Інформаційна безпека держави визначається здатністю нейтралізувати такі впливи.

Інформаційна безпека особистості – це захищеність психіки і свідомості людини від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання свідомістю, дезінформування, спонукання до самогубства, образ тощо.

Інформаційна безпека України – стан захищеності її національних інтересів у інформаційній сфері, що визначаються сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства й держави.

Інформаційна війна – комплекс заходів і операцій, спрямованих на забезпечення інформаційної переваги щодо потенційного або реального противника.

Інформаційна зброя – сукупність засобів, методів і технологій, що забезпечують можливість силового впливу на інформаційну сферу протилежної сторони з метою руйнування її інформаційної інфраструктури, системи управління державою, зниження духовного потенціалу суспільства.

Інформаційна кооперація – форма забезпечення інформаційної безпеки між рівноправними суб'єктами інформаційного процесу (фізичними,

юридичними, міжнародними), що включає сукупність їхніх взаємоузгоджених дій, спрямованих на одержання відомостей про дестабілізуючі фактори, дестабілізуючі та інформаційні загрози й захист від них доступними законними способами й засобами.

Інформаційна перевага розуміють ситуацію, що надає можливість змінити уявлення противника про дійсну обстановку й позбавити його здатності прогнозувати подальші події та впливати на них.

Інформаційна політика держави – це головні напрями й предмет діяльності держави в галузі інформації.

Інформаційна сфера – сфера діяльності суб'єктів, пов'язана зі створенням, перетворенням і споживанням інформації.

Інформаційне забезпечення інформаційної безпеки включає збирання (добування) відомостей про дестабілізуючі фактори та інформаційні загрози, їхнє оброблення, обмін інформацією між органами управління і силами та засобами системи інформаційної безпеки. Його основу складає збирання (добування) необхідних відомостей, здійснюване в процесі розвідувальної, контррозвідувальної, оперативно-розшукової і оперативно-інформаційної діяльності.

Інформаційне середовище – сфера діяльності суб'єктів, пов'язана зі створенням, перетворенням та споживанням інформації.

Інформаційне суспільство – 1. органічний сегмент глобального інформаційного товариства, а також забезпечення пріоритетного розвитку інформаційних ресурсів та інфраструктури, впровадження новітніх інформаційних технологій, захист національних моральних і культурних цінностей, забезпечення конституційних прав на свободу слова та вільний доступ до інформації; 2. суспільство, в якому більшість робітників займаються створенням, збиранням, відображенням, реєстрацією, накопиченням, збереженням і поширенням інформації, особливо її вищої форми – знань; 3. суспільство, в якому діяльність людей ґрунтується на використанні послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку.

Інформаційний патронат (захисник) є формою забезпечення інформаційної безпеки фізичних і юридичних осіб із боку держави. Він припускає забезпечення органів управління системи інформаційної безпеки держави відомостями про дестабілізуючі фактори й загрози стану поінформованості фізичних і юридичних осіб (інформаційне забезпечення

інформаційної безпеки) та власне захист життєво важливих інтересів цих осіб від інформаційних загроз, або, як ще кажуть, інформаційний захист.

Інформаційні злочини можуть вчинятися із використанням як інформаційно комп'ютерних, так й інформаційно психологічних методів впливу.

Концепція слугує юридичним актом, що містить керівні принципи та цільові настанови щодо шляхів, засобів та методів захисту життєво важливих інтересів людини, групи, суспільства та держави.

Концепція інформаційної безпеки держави – це систематизована сукупність відомостей про інформаційну безпеку держави та шляхи її забезпечення.

Концепція інформаційної війни – система поглядів на інформаційну війну та шляхи її ведення.

Міждержавні дестабілізуючі фактори – це конфлікти різноманітних масштабів і проявів (в економіці, політиці, ідеології, дипломатії тощо).

Національна безпека – категорія політичної науки (політології), що характеризує стан соціальних інститутів, що забезпечує їхню ефективну діяльність для підтримки оптимальних умов існування особистості, суспільства та держави. Вона відображає зв'язок безпеки з нацією.

Національний інформаційний простір – інформаційне середовище, в якому здійснюються інформаційні процеси та інформаційні відносини щодо створення, збирання, відображення, реєстрація, накопичення, збереження, захист і поширення інформації, інформаційних продуктів та інформаційних ресурсів, на яке розповсюджується юрисдикція держави.

Національні інтереси держави відображають фундаментальні цінності та прагнення народу, його потреби в гідних умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи їх створення й способи задоволення. Національні інтереси держави та їхня пріоритетність обумовлюються конкретною ситуацією, що складається в країні та за її межами.

Нація – стійка історична спільність людей, що визначається соціальними зв'язками певної формації і характеризується специфічними етнічними рисами, зумовленими особливостями економічного й культурного розвитку, спільністю території, мови, побуту, традицій і звичаїв, а також відображенням цих факторів у суспільній свідомості та суспільній психології.

Особистість – людина як суб’єкт відносин і свідомої діяльності. До життєво важливих інтересів особистості належать, насамперед права і свободи людини й громадянина, зокрема інформаційні.

Пасивне забезпечення інформаційної безпеки передбачає реагування на вже наявні загрози, спрямоване на безпосередню протидію акціям, що є деструктивними щодо соціальної системи.

Поінформованість особистості (суспільства та держави) – задоволення в будь-якій мірі потреб в інформації, що призводить до оволодіння відомостями про навколишній світ та процеси, що відбуваються у ньому.

Система забезпечення національної безпеки – організована державою сукупність суб’єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об’єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства держави.

Суспільство – сукупність форм сумісної діяльності людей, що утворилися в процесі історичного розвитку. Життєво важливі інтереси суспільства зв’язані зі створенням і розвитком вільного, гуманного, високоосвіченого, гармонійного суспільства, заснованого на принципах демократи, бережливого ставлення до своїх традицій і національного надбання, суспільства, що підтримує і всіляко охороняє основний свій осередок – сім’ю.

Теорія національної безпеки – наука, що поєднує у собі прикладні аспекти соціальних, воєнних, гуманітарних, технічних, психологічних, біологічних та інших наук із метою дослідження суті, змісту, методів, форм і засобів забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави.

Тероризм – загроза або використання насильства в політичних цілях окремими особами або групами, що можуть діяти як на боці, так і проти існуючого уряду, коли такі дії, спрямовані на те, щоб уплинути на більше число людей, ніж безпосередні жертви.

6. Навчально-методичні матеріали з дисципліни

6.1. Список рекомендованої літератури

1. Гриценко О. Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, В. Шкляр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. – 304 с.
2. Дубас О. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті / Дубас О. – К. : Генеза, 2004. – 208 с.
3. Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в українській державі / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 2001. – 112 с.
4. Карпенко В. Основи професійної комунікації / Карпенко В. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
5. Карпенко В. Як повернути Манкурту пам’ять / Карпенко В. – К. : Акціонерне товариство „Київська книжкова фабрика”, 1997. – 432 с.
6. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
7. Кудрявцева С. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С. Кудрявцева, В. Колос. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 400 с.
8. Лизанчук В. Завжди пам’ятай: Ти – Українець! / Лизанчук В. – [2-е вид.]. – Львів : Мальва, 2001. – 680 с.
9. Литвиненко О. Інформаційна безпека Європи / Литвиненко В. – К., 1999.
10. Харченко Л. Інформаційна безпека України: Глосарій / Харченко Л., Ліпка В., Логінов О. / За заг. ред д. юрид. н., проф. Р. Калюжного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
11. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / Мей К. ; [пер. з англ.]. – К. : К.І.С., 2004. – 220 с.
12. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / [Цимбалюк В., Павловський В., Гриценко В. та ін.] ; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного, П. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
13. Потятиник Б. Патогенний текст / Б. Потятиник, М. Лозинський. – Львів : Місіонер, 1996. – 296 с.
14. Почепцов Г. Інформація & дезінформація / Почепцов Г. – К. : Ника-центр, Эльга, 2001. – 256 с.

15. Почепцов Г. Как ведутся тайные войны: Психологические операции в современном мире / Почепцов Г. – Х. : Консум, 2000. – 200 с.
16. Почепцов Г. Теорія комунікації / Почепцов Г. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 1999. – 308 с.
17. Україна: інформація і свобода слова: збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців / [упоряд. А. М. Задворний]. – К. : Молодь, 1997. – 832 с.
18. Юдін О. Інформаційна безпека держави : [навч. посіб.] / О. Юдін, В. Богуш. – Х. : Консул, 2005. – 576 с.

6.2. Перелік наочних та інших посібників, методичних вказівок і методичних матеріалів до технічних засобів навчання

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни.
3. Нормативні документи
  - Закон України “Про інформацію”,
  - Закон України “Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні”,
  - Закон України “Про авторське право і суміжні права”,
  - Закон України “Про телебачення і радіомовлення” та інші.
4. Інтернет.
5. Електронні адреси бібліотек.

Методичні рекомендації до курсу

Погрібна Олена Олександрівна

Інформаційна безпека та політика

Головний редактор
Літературний редактор
Технічний редактор
Верстка
Коректор
Дизайнер

Тетяна Позиненко
Тетяна Позиненко
Юлія Чабаненко
Тетяна Позиненко
Тетяна Позиненко
Марина Макуха

Підписано до друку 12.06.2009.
Формат 60x84/16. Папір офсетний № 1.
Гарнітура Times New Roman CYR.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,91.
Обл.-вид. арк. 2,16.
Тираж 100 пр.
Зам. № 499

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців серія ДК №1898 від 11.08.2004 р.
Україна, м. Черкаси, вул. О.Дашкевича, 39
Тел. 8/0472/45-99-84
E-mail: office@2upost.com

Друк ПП Чабаненко Ю.А.
Україна, м. Черкаси, вул. О.Дашкевича, 39
Тел. 8/0472/45-99-84
E-mail: office@2upost.com